

El pelegrí a la font

Explica moltes coses de la nostra història, i fins i tot del moment que vivim, saber que en el segle XIX, a Catalunya, tant en literatura com en pintura el realisme només va poder començar a construir-se mirant sobretot el passat. El primer antídoto contra el romanticisme va arribar, doncs, paradoxalment gràcies a la nostàlgia d'una Barcelona perduda que tenien gent com Emili Vilanova i altres costumistes; gràcies també als records de la Barcelona que Narcís Oller va conèixer en la seva joventut i que va novel·lar a *La Papallona* i *La Bogeria*. Lluny de la ciutat, qui va començar a construir un realisme literari català va ser Carles Bosch de Trinxeria, amb les seves proses de viatge de temàtica i de costums rurals situades en un mateix país, però a cavall d'una banda i altra del Pirineu. Més tard —potser una mica massa tard— va afegir-s'hi també Josep Berga i Boix amb *L'estudiant de la Garrotxa*. I abans que ell, des d'una perspectiva política ben diferent i pensant en Tarragona, havia fet una operació semblant Josep Pin i Soler.

Tampoc en la pintura la irrupció del realisme canvia gaire: als quadres de temàtica de manifestacions religioses, de costums i d'escenes i de paisatges rurals de Joaquim Vayreda i de Josep Berga i Boix, van precedir-los retrats encara avui sorprenents, com el *Guardabosc adormit*, del romàntic Ramon Vives. A Barcelona, l'any 1866, una pintura com aquella que reflectia un guardabosc adormit —ben entès: no la figura idealitzada d'un guardabosc adormit, sinó la d'un home adormit que es guanyava la vida fent de guardabosc— devia ser tan sorprenent i al mateix temps d'entrada tan anecdòtica com, més tard, el *Retrat de Ramon Tusquets*, que va pintar Ramon Martí Alsina, o com *La Senyora Anita*, de Benet Mercadé. No sembla que fos ben bé això mateix el que va passar a Olot. I no hi va passar perquè a la Garrotxa d'ara fa més d'un segle la combinació d'una vida rural esplendorosa i ben viva amb uns paisatges excepcionalment bells va permetre que un home de mentalitat oberta com Joaquim Vayreda confluís amb la ideologia carlista carregada de moralisme, però, tal com pensaven Josep Berga i Boix i molts d'altres, també de renovació, de regeneració i de futur. En parlen Joan Sala, Francesc Fontbona, Jordi Canal, Mariona Seguranyes i Mita Casacuberta en aquest número de la *Revista de Girona*, que dediquem al centenari de la mort de Josep Berga i Boix, i que ha coordinat amb molt d'encert Joan Sala.

De tothom és sabut que Joaquim Vayreda i Berga i Boix van tenir la sort de poder comptar amb l'Escola Pública de Dibuix d'Olot. Això i les seves qualitats artístiques excepcionals van permetre que, tal com va escriure Francesc Fontbona a la *Història de l'Art Català*, «amb l'eclosió del grup olotí, un nucli de població diferent, demogràficament molt inferior, i que fins aleshores només havia tingut una entitat molt provincialiana, apareix espectacularment com a capdavanter de la vida artística catalana i arribaria fins i tot a atraure allà noms molt destacats de la pintura barcelonina, que anirien a Olot no amb mentalitat d'altius colonitzadors de la capital, sinó amb la humilitat del pelegrí que s'acosta a una font prestigiosa i solvent». Un d'aquests pelegrins es deia Ramon Casas, i va pintar un quadre tan poc rural com *La càrrega*.

Vivim molt especialment durant aquests mesos una època en què un país com el nostre —que no és «una entitat molt provincialiana», com ja no ho era tampoc en el segle XIX— malda per situar-se no com a capdavanter de la vida artística peninsular, sinó per separar-se d'uns «altius colonitzadors» d'una capital diferent de la que assenyala Fontbona en aquell text que hem citat. També Berga i Boix va lluitar a favor d'això sense renunciar, però, a una ideologia que avui ens sembla conservadora. Va mirar al seu entorn i va pintar. I això era —i sembla que sigui encara avui, en més d'un sentit— molt revolucionari.

>> Fotomuntatge de Pep Caballé amb Josep Berga i Boix pintant dins del seu quadre Sense títol (*Cims garrotxins amb fum*) de 1902. Foto: Jordi Puig.